

سفر انگشتی

اشاره

بسیاری از ما، بارها شاهد توجه مادر بزرگ و یا پدر بزرگمان به انگشتی با نگین عقیق بوده‌ایم و نام عقیق برای ما با خاطراتی از آن‌ها رقم خورده است. هنگام وضو گرفتن چه با دقت و حوصله مراقب انگشتی عقیقشان بودند و این موضوع اهمیت آن را برایمان صد چندان می‌کرد.

سال‌ها بعد که رشته زمین‌شناسی را در دانشگاه انتخاب کردم، به دنبال پاسخ سؤالات کودکی‌ام در مورد عقیق، خصوصاً ویژگی‌های آن بودم. در این مقاله سعی کرده‌ام ابتدا به بیان ویژگی‌های عقیق و راه‌های شناسایی آن بپردازم. بدین ترتیب هم‌سفر این نگین از محل تشکیل تا ویرترین جواهر فروشی‌ها خواهیم بود. یکی از روش‌های کارآفرینی و خودکفایی مالی که ماده اولیه آن در کشور ما فراوان یافت می‌شود، تراش نگین‌های قیمتی و نیمه‌قیمتی خصوصاً عقیق است که با کمترین هزینه اولیه و همچنین فضای فیزیکی بسیار کم، محصولات نفیس و چشمگیری تولید می‌کند.

عقیق

کلیدواژه‌ها:

عقیق، گوهر تراشی، کانی‌شناسی، کارآفرینی

مقدمه

«Calcedonia» گفته می‌شود. (فرهنگ لغت جامع

زمین‌شناسی و کانی‌شناسی)

عقیق از جمله کانی‌های نیمه‌قیمتی است که از عهد باستان در ایران شناخته شده بود و آثار آن در حفاریات باستان‌شناسی از هزاره سوم قبل از میلاد به دست آمده است. از کتیبه بنیاد کاخ داریوش بزرگ در شوش چنین معلوم می‌شود که عقیق به عنوان زینت آلات در این کاخ به کار رفته است و در دوره داریوش کبیر آن را استخراج می‌کردند. (زاوش، ۱۳۷۶).

عقیق معمولاً در سنگ‌های آتشفشانی یا گدازه‌های قدیمی یافت می‌شود و در حفاره‌های تشکیل شده توسط مواد فرار جای می‌گیرد. این سنگ یکی از انواع کوارتز ریز شفاف است که کیفیت مطلوب (سختی) و رنگ زیبای آن موجب شده است به عنوان کانی نیمه‌قیمتی، در زینت‌آلات مورد استفاده قرار گیرد. ساختار الگوهای نواری یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد عقیق محسوب می‌شود. طیف گسترده‌ای از رنگ‌ها، شامل قهوه‌ای، سفید، قرمز، خاکستری، صورتی، سیاه، سفید و زرد در آن دیده می‌شود. این تنوع رنگ به دلیل ناخالصی‌های موجود در این سنگ ایجاد می‌شود.

از انواع عقیق می‌توان عقیق خزه‌ای، عقیق سلیمانی، عقیق شجر، عقیق یمنی، عقیق هندی، عقیق روسی و ... نام برد. چگالی آن $2/64 - 2/58$ است. ریزدانه بودن و روشنی رنگ، از ویژگی‌های آن محسوب می‌شود. گونه‌ای از آن، که ذرات فراوان میکا دارد و براق است، «دلربا» نامیده می‌شود. این کانی در هیدرواکسید پتاسیم (KOH) حل می‌شود.

شناسایی عقیق

کانی عقیق کانی فرعی بسیاری از معدن‌ها به حساب می‌آید. راه تشخیص آن بسیار آسان است. هرگاه به پیاده‌روی، کوه‌نوردی و سفرهای بیرون شهر می‌روید، اگر قطعات بلوری مشاهده کردید، سعی کنید با آن روی یک قطعه شیشه یا آینه خط بکشید. چنانچه آینه یا شیشه خراشیده شود، عقیق را یافته‌اید. در منطقه‌های بیابانی، خصوصاً در استان‌های خراسان جنوبی، کرمان و سمنان، به‌وفور و به راحتی می‌توان روی زمین عقیق یافت و از آن برای مصارف گوناگون استفاده کرد.

بخش مهمی از علم زمین‌شناسی پرداختن به سنگ‌ها و اجزای آن‌هاست. سنگ‌ها مجموعه‌ای از کانی‌ها هستند. کانی چهار ویژگی باید داشته باشد: الف) طبیعی بودن (از زمین به دست بیاید)، ب) متبلور بودن (شکل بلوری خاص داشته باشد)، ج) ترکیب شیمیایی مشخص داشتن (فرمول شیمیایی براساس عناصر موجود در آن مشخص باشد)

د) جامد بودن (مواد با حالت‌های

مایع و گاز جزء کانی‌ها به حساب نمی‌آید).

عناصر سیلیسیم از نظر

فراوانی رتبه دوم را بین

عناصر تشکیل‌دهنده

زمین دارد. کانی‌ها

براساس وجود

سیلیسیم و بنیان

(SiO_4) به دو گروه

بزرگ سیلیکات‌ها

و غیرسیلیکات‌ها

تقسیم می‌شوند.

عقیق نوع نیمه‌قیمتی

کانی «کوارتز» است که

در جواهرسازی کاربرد دارد.

دلایل این کاربری عبارتند از:

الف) سختی: قدرت تراشیدن یک کانی

روی کانی دیگر

ب) رنگ: تنوع رنگ‌های عقیق شامل سیاه، سفید شیری، شفاف (دُر نجف)، زرد، قهوه‌ای، قرمز و دودی؛

ج) جلا: قدرت عبور نور یا انعکاس آن؛

د) زیبایی: بعد از ساب و پرداخت، وجود رگه‌های ناخالص بر زیبایی آن می‌افزاید. (کتاب زمین‌شناسی پایه متوسطه سوم)

معرفی عقیق و راه‌های شناسایی آن

گفت در گوش گل و خندانش کرد

گفت با سنگ و عقیق کانش کرد

(مولانا)

به عقیق یا «آناث» با فرمول « SiO_2 » در زبان فرانسه

«Calcedoine»، در زبان آلمانی «Calcedon»، در

زبان انگلیسی «Chalcedony» و در زبان ایتالیایی

طیف گسترده‌ای

از رنگ‌ها، شامل

قهوه‌ای، سفید،

قرمز، خاکستری،

صورتی، سیاه،

سفید و زرد در آن

دیده می‌شود

دستگاه‌های گوهر تراشی

رایج‌ترین دستگاه‌های تراش کانی‌های نیمه‌قیمتی دو نوع‌اند:

الف) دستگاه‌های تراش دامله یا پشت ماهی که دستگاه‌های ساده و شبیه سنگ فرز ساختمانی در ابعاد کوچک‌تر هستند و فقط تراش‌های گنبدی و نهایتاً هنری را می‌توان با آن‌ها انجام داد.

ب) دستگاه‌های فِسْت (یا زاویه‌دار) که برای تراش‌های چندوجهی مانند تراش برلیان به کار می‌روند (البته یک دستگاه لیزری هم مخصوص تراش الماس هست که در آمریکا و شرکت GIA موجود است).

البته دستگاه تراش به همه لوازم جانبی خود شامل انواع دیسک CBN، تیغه تراش فِسْت و دامله، فرز انگشتی، تیغه الماسه و برش، مت‌الماسه، فرز مت‌انگشتی، پودر الماسه و پولیش نیاز دارد. شرکت‌های زیادی در زمینه فروش دستگاه‌ها و لوازم جانبی آن‌ها فعالیت دارند. دستگاه‌های تولیدشده در ایران، ضمن رقابت با دستگاه‌های خارجی، قیمت بسیار کمتری دارند. خرید هر دستگاه همراه تمامی لوازم جانبی آن، مبلغی کمتر از بهای گوشی همراه یا رایانه شخصی نیاز دارد.

کار آفرینی و درآمدهای خانگی

گوهر تراشی به علت هزینه کم برای شروع کار و اختصاص فضای ناچیز در منزل به آن، برای کسب درآمدهای خانگی بسیار مناسب است و بدین صورت برای اعضای خانواده نیز کار آفرینی می‌شود.

خانم‌های خانه‌دار، آقایان علاقه‌مند و جوانان و حتی نوجوانان خوش ذوق، در صورت گذراندن دوره‌های کوتاه‌مدت، می‌توانند علاوه بر خلق آثار خودساخته زیبا، منبع درآمد بسیار خوبی نیز داشته باشند.

نتیجه‌گیری

ویژگی‌های عقیق و راه‌های شناسایی آسان آن، و همچنین وفور آن در سطح زمین، به‌خصوص در منطقه‌های کویری، باعث شده است که این سنگ زیبا بیشترین کاربرد را در ساختن زینت‌آلات داشته باشد. با گذراندن دوره‌های کوتاه‌مدت در مراکز فنی و حرفه‌ای و تهیه دستگاه تراش، می‌توان علاوه بر پر کردن اوقات فراغت، درآمد کسب کرد.

پیشنهاد

عقیق براساس خصوصیاتش، در ساخت دستگیره‌های کابینت و همچنین، دستگیره در اصلی خانه و ساخت دکمه برای کت‌های مردانه کاربرد دارد. عقیق هم بر زیبایی محصولات می‌افزاید، هم درآمد فراوانی را برای صاحبان حرفه گوهر تراشی به ارمغان می‌آورد. لذا با فرهنگ‌سازی می‌تواند به یک شغل درآمدزا تبدیل شود. خصوصاً که فرهنگ استفاده از آن در ایران و جهان اسلام وجود دارد.

* منابع

۱. زاوش، محمد (۱۳۷۶). کانی‌شناسی در ایران قدیم. انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. تهران. چاپ دوم.
۲. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (برنامه و بودجه-۱۳۹۴). فهرست مراحل اکتشاف سنگ‌ها و کانی‌های قیمتی و نیمه‌قیمتی». نشریه ۵۹۹.
۳. فرهنگ لغت جامع زمین‌شناسی و کانی‌شناسی.
۴. گوهرشاهی، راشین، بانک اطلاعات کانی‌ها، ۱۳۹۵، ۵۹۰ صفحه.
۵. کتاب زمین‌شناسی پایه سوم متوسطه علوم تجربی، کد کتاب ۲۶۲/۱، سال تحصیلی ۹۳-۹۲.

کانی عقیق کانی
فرعی بسیاری از
معدن‌ها به حساب
می‌آید

